

Ryszard Ryszewski

(Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu)

OBIEG DOKUMENTACJI ZWIĄZANEJ Z PRZYGOTOWYWANIEM POSTĘPOWAŃ LUSTRACYJNYCH NA PRZYKŁADZIE ODDZIAŁOWEGO BIURA LUSTRACYJNEGO IPN W POZNANIU

Słowa „lustracja” w znaczeniu weryfikacji kandydatów na stanowiska służby publicznej zaczęto używać po raz pierwszy najprawdopodobniej w Czechosłowacji zaraz po aksamitnej rewolucji¹. Już na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. słowo to przyjęło się w polskim życiu publicznym i było używane na równi z pojęciem „dekomunizacja”. Ograniczanie wpływu dawnych służb bezpieczeństwa na młodą demokrację utożsamiane było wówczas nie tylko z ujawnianiem agentów tych służb, lecz także z radykalniejszym działaniem – zastosowaniem środków prawnych w celu uniemożliwienia zajmowania ważnych stanowisk państwowych przez osoby aktywnie wspierające lub współpracujące z reżimem komunistycznym.

W wyniku burzliwych sporów i wielokrotnie podejmowanych prób legislacyjnych ostatecznie doszło do konsensusu politycznego w parlamencie i złagodzenia opresyjności form prawnych lustracji. Zgodnie z duchem i literą pierwszej ustawy lustracyjnej z 11 kwietnia 1997 r.² jawność okazała się ważniejsza od karania. Sankcje przewidziano nie za fakt pracy, służby lub współpracy, ale za zatajenie tych okoliczności. Rolę oskar-

¹ P. Grzelak, *Wojna o lustrację*, Warszawa 2005, s. 7–8.

² Ustawa z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

życiela publicznego powierzono rzecznikowi interesu publicznego. W 1998 r., na bazie mienia i zasobu archiwalnego dotychczasowej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej³, powołano nowy Instytut Pamięci Narodowej. Powstała w ten sposób niezależna placówka o szerokim zakresie działania (badawczo-archiwalnym z pionem śledczym), która w 2006 r. została zobowiązana do kontynuowania procedur lustracyjnych po zlikwidowanym Urzędzie RIP. IPN działa w oparciu o art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, mówiący, że „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”⁴. Ramy procedur lustracyjnych określają ustawa o IPN oraz ustawa o ujawnianiu⁵. W preambule tej ostatniej mowa jest o konstytucyjnych gwarancjach zapewniających obywatelom prawo do informacji. Jak wskazuje sama nazwa tej ustawy, istotą lustracji w Polsce jest ujawnianie informacji – rola informacyjna, a nie penalizacyjna. Osobom, które współpracowały z reżimem komunistycznym, jeśli tylko przyznają się do tego publicznie, nie blokuje się dostępu na eksponowane stanowiska i wpływu na funkcjonowanie państwa. Lustracja – zgodnie z obowiązującym w Polsce porządkiem prawnym – oznacza więc zapobieganie sytuacjom, w których urzędnicy państwowi z powodu swojej przeszłości mogliby być szantażowani, np. przez obcy wywiad. Odbывается ona poprzez sprawdzanie wiarygodności osób publicznych i udostępnianie archiwów⁶.

Niniejszy artykuł omawia, jak odbywa się realizacja procedur lustracyjnych – jednego z głównych ustawowych zadań IPN – pod względem zagadnień kancelaryjno-archiwalnych, na przykładzie bieżącej działalności Oddziałowego Biura Lustracyjnego w Poznaniu. Osią tematyczną jest oświadczenie lustracyjne – droga, jaką przebywa, rola, jaką odgrywa, i skutki, jakie wywołuje w procesie lustracji. Intencją autora jest wykazanie ścisłej współpracy, jaka zachodzi pomiędzy Biurem Lustracyjnym i Oddziałowym Biurem Lustracyjnym, a także pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi OBL.

Temat ten nie został dotychczas opracowany. Wśród bogatej oferty wydawniczej IPN znajdziemy głównie pozycje naukowe i popularyzatorskie dotyczące najnowszej historii Polski oraz poświęcone aspektom metodologiczno-źródłoznawczym. Próżno szukać tam zagadnień archiwalno-kancelaryjnych związanych z bieżącym obiegiem dokumentacji w działalności lustracyjnej. Mało jest również źródeł traktujących o samym pionie lustracyjnym. W 64-stronicowym *Przewodniku po Instytucie Pamięci Narodowej*⁷ dla tegoż pionu przewidziano raptem 2 strony. W rocznych sprawozdaniach z działalności IPN, liczących z reguły po kilkaset stron, informacje o BL i OBL zajmują przeważnie około

³ Art. 63 i art. 68 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (DzU, 1998, nr 155, poz. 1016 z późn. zm.). Główna Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytut Pamięci Narodowej funkcjonowała pod tą nazwą od 1991 r. Kontynuowała prace zapoczątkowane jeszcze w 1945 r. przez Główną Komisję Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce i jej prawnych następców.

⁴ Cyt. za: art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 IV 1997 r. (DzU, 1997, nr 78, poz. 483).

⁵ W kwestiach nieuregulowanych przez wspomniane ustawy zastosowanie mają m.in. przepisy Kodeksu postępowania karnego czy Ustawa z dnia 20 VI 1985 r. o prokuraturze (DzU, 2011, nr 270, poz. 1599 ze zm.).

⁶ P. Bukalska, M. Bocian, M. Nowakowski, J. Hyndle, M. Kutysz, W. Pięciak, *Problem lustracji w Europie Środkowej i krajach bałtyckich*, Warszawa 2005, s. 5.

⁷ *Przewodnik po Instytucie Pamięci Narodowej*, red. A. Piekarska, Warszawa 2009, s. 54–55.

5 proc. objętości⁸. Oprócz Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 października 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów⁹ ogólnodostępna bibliografia jest niewystarczająca, gdyż obejmuje głównie ustawy, statut, regulamin organizacyjny i artykuły prasowe. Wszystko to sprawiło, że w czasie przygotowywania artykułu korzystano z niepublikowanych dotąd przepisów wewnętrznych IPN, normujących szczegółowo zagadnienia nieujęte w ww. źródłach. Opisanie obiegu dokumentacji związanej z postępowaniami lustracyjnymi nie było możliwe bez powołania się na regulujące te kwestie zarządzenia prezesa IPN, w tym rzeczowy wykaz akt obowiązujący w Instytucie. Podobnie, aby opisać elektroniczne pomoce ewidencyjne czy katalogi IPN, konieczne było sięgnięcie do instrukcji użytkownika i wskazówek metodycznych.

1. Wprowadzenie

Struktura IPN

W statucie IPN, określającym jego strukturę, wymieniona jest centrala i oddziały wraz z delegaturami. Terytorialny zakres działania wszystkich oddziałów, utworzonych w miejscowościach będących siedzibami sądów apelacyjnych, odpowiada obszarowi właściwości miejscowej odpowiednich sądów apelacyjnych. Oddział IPN w Poznaniu jest jednym z 11 oddziałów wchodzących w skład Instytutu¹⁰. Powstał w następstwie wejścia w życie ustawy o IPN z 1998 r. Za początek rozpoczęcia działalności oddziału można uznać datę nominacji dyrektora nim kierującego, a więc wrzesień 2000 r. Po stworzeniu bazy lokalowej, materialnej i kadrowej rozpoczęto proces gromadzenia materiałów archiwalnych, który trwa praktycznie do dzisiaj. Początkowo poznański oddział IPN obejmował granice działalności sądów okręgowych w Poznaniu, Gorzowie Wielkopolskim, Zielonej Górze i Szczecinie (oraz w Koninie – po utworzeniu tam sądu okręgowego w 2003 r.). W wyniku przeprowadzonej w 2005 r. reformy sądownictwa i utworzenia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie powstał w tym mieście oddział IPN, który przejął obszar oddziaływania sądów okręgowych w Szczecinie i Gorzowie Wielkopolskim (oraz w Koszalinie z Oddziału IPN w Gdańsku). Ostatecznie granice działania Oddziału IPN w Poznaniu objęły były województwa: poznańskie, konińskie, leszczyńskie, pilskie i zielonogórskie¹¹.

Biuro Lustracyjne w centrali oraz oddziałowe biura lustracyjne (przy każdym z 11 oddziałów IPN) wspólnie utworzyły czwarty pion merytoryczny w IPN (najmłod-

⁸ W *Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2007 r. – 31 grudnia 2007 r.* (Warszawa 2008) rozdział poświęcony pionowi lustracyjnemu zajmuje 15 stron z 307 ogółem. W sprawozdaniach za poszczególne lata odpowiednio: za 2008 r. – 11 z 316, za 2009 r. – 16 z 426, za 2010 r. – 17 z 360, za 2011 r. – 21 z 348, za 2012 r. – 14 z 404, za 2013 r. – 19 z 378, za 2014 r. – 12 z 436.

⁹ Zarządzenie prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

¹⁰ § 10 i § 24 Statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zob. <http://ipn.gov.pl/o-ipn/statut> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹¹ R. Reczek, *Historia kształtowania się zasobu archiwalnego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu* [w:] *Z archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu. Studia nad zasobem*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Warszawa–Poznań 2008, s. 16–17, 26.

szy do czasu powołania nowych struktur IPN w 2016 r.¹²). Pion lustracyjny powstał w oparciu o ustawę o ujawnianiu z 2006 r., znowelizowaną w lutym 2007 r., rozszerzającą zakres działania Instytutu. 15 marca 2007 r. – z dniem wejścia w życie ww. ustawy – został powołany dyrektor BL. W ciągu następnego miesiąca uformowała się pozostała struktura pionu lustracyjnego¹³. W skład OBL (którymi kierują naczelnicy)¹⁴ wchodzi: Referat Przygotowywania Katalogów i Referat Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji (do komórek tych przydzieleni są historycy); Referat Przygotowywania Postępowań Lustracyjnych (prokuratorzy); Sekretariat (pracownicy obsługi biurowej)¹⁵. Zadania szczegółowe tych komórek określa Regulamin IPN¹⁶, w oparciu o ustawę o IPN i ustawę o ujawnianiu. Naczelnik OBL jest prokuratorem przełożonym prokuratorów tego biura¹⁷.

Zagadnienia kancelaryjno-archiwalne

W OBL w Poznaniu czynności związane z obiegiem dokumentacji wykonują zarówno pracownicy Sekretariatu, jak i pracownicy merytoryczni¹⁸. Na przykład rejestr korespondencji odbywa się w oparciu o bezdziennikowy system kancelaryjny (za pomocą elektronicznego systemu Kancelaria), który przeznaczony jest do rejestrowania i ewidencjonowania korespondencji oraz monitorowania i przechowywania informacji o jej obiegu¹⁹.

Rzeczowy wykaz akt (dalej RWA) w IPN oparty jest na klasyfikacji dziesiętnej, a jego budowa jest niezależna od struktury organizacyjnej. Akta jednorodnie tematycznie, pochodzące z różnych jednostek lub komórek organizacyjnych, mają ten sam symbol i hasło²⁰. Klasa I rzędu o symbolu 7 dotyczy hasła „Lustracja” i jest rozbudowana o klasę II rzędu, która obejmuje hasła: 70 – „Oświadczenia lustracyjne i informacje o uprzed-

¹² Po reorganizacji przeprowadzonej w połowie 2016 r. centrala IPN składa się z pionów: Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Biuro Lustracyjne, Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, Archiwum IPN, Biuro Edukacji Narodowej, Biuro Badań Historycznych.

¹³ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2007 r. – 31 grudnia 2007 r.*, Warszawa 2008, s. 9, 98.

¹⁴ Art. 19 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (DzU, 1998, nr 155, poz. 1016 z późn. zm.).

¹⁵ § 26 Statutu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zob. <http://ipn.gov.pl/o-ipn/statut> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹⁶ § 23 Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹⁷ Art. 52g ust. 2 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (DzU, 1998, nr 155, poz. 1016 z późn. zm.).

¹⁸ § 3 ust. 3 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

¹⁹ *Ibidem*, § 2 ust. 3.

²⁰ *Ibidem*, § 5 ust. 2 i 3.

nim złożeniu oświadczenia”; 71 – „Katalogi tematyczne”; 72 – „Udostępnianie informacji o osobach publicznych w BIP”; 73 – „Nadzór nad działalnością OBL”; 74 – „Postępowanie lustracyjne”. Dalsza rozbudowa haseł obejmuje klasę III rzędu, a w przypadku katalogów tematycznych IPN przyporządkowane są symbole aż do klasy IV rzędu²¹.

Dokument wszczynający daną sprawę otrzymuje znak sprawy składający się z następujących kolejno części: symbol jednostki lub komórki organizacyjnej, pozioma kreska, symbol liczbowy hasła klasyfikacyjnego (najniższego rzędu) z RWA, pozioma kreska, kolejny numer rejestracyjny ze spisu spraw, kreska pionowa, dwie ostatnie cyfry roku²². W OBL w Poznaniu stosuje się symbole: BL Po (oznaczający cały OBL w Poznaniu), BL Po I (Referat Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji), BL Po II (Referat Przygotowywania Postępowań Lustracyjnych), BL Po III (Sekretariat), BL Po IV (Referat Przygotowywania Katalogów)²³. Dokumentacji dotyczącej lustracji, wytworzonej w komórkach macierzystych zarówno oddziałów IPN, jak i centrali, zasadniczo przyporządkowana jest kwalifikacja archiwalna Be10. Wyjątkami od tej reguły są wypełnione formularze oświadczeń lustracyjnych oraz pomoce ewidencyjne do postępowań lustracyjnych (repertoria, skorowidze itp.), które posiadają kategorię „A”²⁴.

2. Rola oświadczenia lustracyjnego w procesie lustracji

Oświadczenie lustracyjne

Obowiązujący wzór oświadczenia lustracyjnego stanowi załącznik 1a do ustawy o ujawnianiu. Wzór ten zastąpił druk zakwestionowany przez wyrok TK z 11 maja 2007 r.²⁵ i obowiązuje od 14 września 2007 r. Wszystkie oświadczenia złożone przed tą datą uznaje się za niebyłe. Druk konstytucyjny – z treści oświadczenia odnoszącego się do współpracy – został pozbawiony sformułowań: „świadomym i tajnym”.

Oświadczenie lustracyjne składa się z części „A” i „B”. Część „A” z kolei dzieli się na część negatywną i pozytywną. Osoba lustrwana wypełnia jedną z nich – wpisuje da-

²¹ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27–30.

²² § 6 ust. 1 i 2 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

²³ Załącznik nr 3 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 3.

²⁴ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27–30.

²⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 V 2007 r., sygn. akt K 2/07 (DzU, 2007, nr 85, poz. 571).

ne osobowe i podkreśla właściwą część odnoszącą się (w zależności od potwierdzenia lub zaprzeczenia) do pracy, służby i współpracy z organami bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy lustracyjnej. Dopuszczalne są podkreślenia zarówno w części pozytywnej, jak i negatywnej, o ile nie zachodzi sprzeczność wewnętrzna, a informacje w obu częściach uzupełniają się – np. podkreślona współpraca i zaprzeczenie pracy oraz służby itd. Część „B” przeznaczona jest do opisanego szczegółów pracy służby lub współpracy – dat, funkcji, organów, dodatkowych wyjaśnień. Wypełnia się ją tylko w przypadku wypełnienia pozytywnej części „A”. Oświadczenie lustracyjne składają osoby urodzone przed 1 sierpnia 1972 r. Cezurę tę wyznaczono dla tych, którzy byli pełnoletni do czasu likwidacji SB, co nastąpiło 31 lipca 1990 r.²⁶

Obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego następuje „w chwili wyrażenia zgody na kandydowanie lub zgody na objęcie lub wykonywanie funkcji, a w przypadku żołnierza zawodowego przed doręczeniem mu decyzji o wyznaczeniu na stanowisko służbowe”²⁷. Odbывается to za pośrednictwem organów wymienionych w art. 8 ustawy lustracyjnej. Niezłożenie oświadczenia lub złożenie po terminie skutkuje pozbawieniem prawa do objęcia lub pełnienia funkcji publicznej²⁸.

Największe okresowe zintensyfikowanie zadań pionu lustracyjnego wiąże się z wyborami samorządowymi²⁹. Właściwe komisje wyborcze (gminne, miejsko-gminne, miejskie, powiatowe i wojewódzkie) otrzymują oświadczenia lustracyjne kandydatów (na radnych, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast) z poszczególnych komitetów wyborczych³⁰. Komisje spisują treść oświadczeń lustracyjnych (tylko z części „A”) w celu zamieszczenia odpowiedniej informacji o kandydatach w obwieszczeniu wyborczym. Informacje te podaje się do publicznej wiadomości najpóźniej 20 dni przed wyborami. Następnie oryginały oświadczeń komisje wyborcze niezwłocznie odsyłają do OBL właściwego dla miejsca zamieszkania danego kandydata³¹. W OBL wpływające pisma z oświadczeniami rejestrowane są pod numerem RWA 700 (korespondencja bieżąca, pismo otrzymuje znak wg wzoru: BL Po I 700-...(...)/dwie ostatnie cyfry roku)³². Przeprowadzana jest analiza w celu odrzucenia oświadczeń sprzecznych w swojej treści (tzn.

²⁶ Data 31 VII 1990 r. wynika z art. 131 Ustawy z dnia 6 IV 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (DzU, 1990, nr 30, poz. 180), który regulował proces rozwiązania SB.

²⁷ Cyt. za: art. 7 ust. 2 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

²⁸ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2009 r. – 31 grudnia 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 155.

²⁹ Spiętrzenie zadań związanych z tymi wyborami i krótkie terminy ich realizacji, zakreślone obowiązującymi przepisami ustaw, wymuszają szczególną organizację pracy w OBL. Nierzadko wiąże się to z pracą w godzinach nadliczbowych i w dniach wolnych. Zob. *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2010 r. – 31 grudnia 2010 r.*, Warszawa 2011, s. 173.

³⁰ Art. 426 i art. 479 Ustawy z dnia 5 I 2011 r. – Kodeks wyborczy (DzU, 2011, nr 21, poz. 112).

³¹ *Ibidem*, art. 433 i art. 435.

³² Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27.

wypełniona i podpisana część negatywna i pozytywna oświadczenia), posiadających braki i błędy formalne (np. brak podpisu, daty, danych osobowych, niewłaściwy druk) lub złożonych przez osoby niepodlegające lustracji ze względu na wiek lub pełnioną funkcję. Oświadczenia takie natychmiast zwracane są do właściwych komisji wyborczych ze wskazaniem przyczyny zwrotu i (o ile to możliwe) w celu usunięcia wady przez kandydatów jeszcze przed datą wyborów. Zwrotowi podlegają także oświadczenia złożone po raz kolejny przez te same osoby (szerzej w podrozdziale Informacje o złożonym oświadczeniu lustracyjnym). Wreszcie, oświadczenia zwraca się osobom prywatnym, które nadeszły je z pominięciem organu wymienionego w art. 8 ustawy o ujawnianiu, z pouczeniem, że powinny czekać na wezwanie właściwego organu³³. Pierwszy raz złożone (licząc od 14 września 2007 r.) i prawidłowo wypełnione oświadczenia lustracyjne są wprowadzane do aplikacji Oświadczenie (wspomagającej proces rejestracji wypełnionych formularzy lustracyjnych), po czym wysyłane partiami do Biura Lustracyjnego. Tam podlegają weryfikacji pod względem formalnym, zostaje im nadany unikalny numer za pomocą ręcznego numeratora. Następnie numer ten wprowadzony jest do aplikacji Oświadczenie³⁴.

Wspomniana aplikacja jest elektronicznym rejestrem oświadczeń lustracyjnych, o którym mowa w art. 20 ust. 7 ustawy o ujawnianiu. Zawiera ich elektroniczne (cyfrowe) kopie, które uzupełniane są m.in. o informacje na temat wszczęcia postępowania czy sposobu jego zakończenia (w tym treści orzeczeń sądu kończących postępowanie w każdej instancji)³⁵. Użytkownik tej elektronicznej bazy może wyszukiwać dane przy użyciu m.in. takich parametrów jak: numer oświadczenia, dowolne dane osobowe osoby lustrowanej, imię i nazwisko wprowadzającego, data wprowadzenia. Ponadto – w zależności od przyznanych uprawnień – możliwe jest wprowadzanie, weryfikowanie i edytowanie danych dotyczących złożonych oświadczeń. System umożliwia także tworzenie i wydruk raportów³⁶.

W przypadku niewywiązywania się organów wymienionych w art. 8 ustawy lustracyjnej z obowiązku nadesłania oświadczenia, OBL wysyła pismo interwencyjne (o numerze RWA 704³⁷), sygnalizujące brak oświadczenia³⁸.

³³ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 194–196.

³⁴ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2008 r. – 31 grudnia 2008 r.*, Warszawa 2009, s. 133.

³⁵ Art. 20 ust. 7 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

³⁶ Oświadczenie. Instrukcja użytkownika aplikacji wspomagającej proces rejestracji oświadczeń lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym IPN – dokument opracowany w IPN.

³⁷ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27.

³⁸ § 23 pkt 2 lit. c Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

Informacja o złożonym oświadczeniu lustracyjnym

Oświadczenie lustracyjne składa się raz³⁹. Osoba ponownie wezwana do jego złożenia przedkłada informację o uprzednio złożonym oświadczeniu. Jej wzór stanowi załącznik 2a do ustawy lustracyjnej. Zawiera on m.in. datę złożenia oświadczenia lustracyjnego, nazwę organu, któremu je złożono, oraz funkcję, z tytułu której to uczyniono. Nie każdy kandydat potrafi przywołać te dane z pamięci, a są one niezbędne do prawidłowego wypełnienia formularza. Dlatego pracownicy OBL prowadzą obsługę telefoniczną⁴⁰ zapytań o datę złożenia oświadczeń lustracyjnych oraz nazwę organu, do którego je złożono. Odpowiedzi udzielane są kandydatom oraz komisjom wyborczym na podstawie informacji zawartych w aplikacji Oświadczenie. Następnie właściwa komisja wyborcza, która przyjęła informację o złożonym oświadczeniu lustracyjnym, występuje do OBL – właściwego dla miejsca zamieszkania danego kandydata – z zapytaniem o treść oświadczeń lustracyjnych kandydatów. Zapytanie wysyłane jest w formie faksu i powinno zawierać dokładny adres komisji wyborczej, numer telefonu i faksu, nazwisko i imię przewodniczącego komisji, nazwisko, imię oraz numer PESEL osoby, której zapytanie dotyczy. Warunkiem koniecznym do skierowania powyższego zapytania jest fakt złożenia przez kandydata informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego⁴¹. Wpływające pismo z zapytaniem rejestrowane jest pod numerem RWA 706 (udostępnianie oświadczeń lub ich kopii podmiotom uprawnionym, pismo otrzymuje znak wg wzoru: BL Po I 706-...(…)/dwie ostatnie cyfry roku)⁴². Dla sprawnego przebiegu procedur przedwyborczych dopuszcza się udzielanie odpowiedzi komisjom wyborczym, bez względu na przynależność oddziałową oświadczenia lustracyjnego. Odpowiedź udzielana jest zgodnie z informacjami zawartymi w aplikacji Oświadczenie lub na podstawie kopii oświadczeń znajdujących się w OBL. Upublicznia się informacje zawarte wyłącznie w części „A” oświadczenia. Na tej podstawie w obwieszczeniu wyborczym publikowana jest informacja o treści zawartej w formularzu lustracyjnym.

Następnie komisje wyborcze nadsyłają do OBL oryginały informacji o złożonym oświadczeniu lustracyjnym – razem lub osobno z oryginałami oświadczeń lustracyjnych. Rejestracja pism przekazujących odbywa się pod numerem RWA 700, analogicznie jak opisano powyżej. Na informacjach o złożonych oświadczeniach lustracyjnych

³⁹ Wyjątek stanowi sytuacja określona w ust. 3a art. 7 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

⁴⁰ Udzielanie informacji interesantom jest jedną z podstawowych czynności kancelaryjnych w IPN, którą wykonują zarówno pracownicy obsługi biurowej, jak i pracownicy merytoryczni. Zob.: § 3 ust. 1 pkt 7 i § 3 ust. 2 pkt 3 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

⁴¹ Instrukcja postępowania komisji wyborczych z oświadczeniami lustracyjnymi oraz informacjami o uprzednim złożeniu oświadczeń wpływającymi do OBL (przesłana pismem nr BLII-707-3(21)/10 z 3 XI 2010 r.).

⁴² Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27.

w OBL – przed odesłaniem ich do BL – wpisywany jest numer uprzednio złożonego oświadczenia (uzyskany z aplikacji Oświadczenie).

Współpraca pomiędzy Biurem Lustracyjnym i Oddziałowym Biurem Lustracyjnym

W przypadku wyborów parlamentarnych procedury związane z obiegiem oświadczeń lustracyjnych obsługuje centrala. Oddziałowe biura lustracyjne pełnią jedynie rolę informacyjną w razie zapytań o charakterze porządkowym (np. o fakt złożenia oświadczenia, datę itp.)⁴³. Kandydaci na posłów i senatorów składają oświadczenia lustracyjne bądź informacje o uprzednio złożonym oświadczeniu do swoich komitetów wyborczych, które przekazują je do okręgowych komisji wyborczych. Po zarejestrowaniu kandydata ww. dokumenty lustracyjne przesyłane są do Państwowej Komisji Wyborczej, a stamtąd niezwłocznie do Biura Lustracyjnego. Okręgowe komisje wyborcze sporządzają obwieszczenia o zarejestrowanych listach kandydatów, zawierające m.in. informacje o oświadczeniach lustracyjnych kandydatów. Muszą one zostać wywieszane najpóźniej 10 dni przed datą wyborów⁴⁴. Treść oświadczenia lustracyjnego podaje się do publicznej wiadomości także w przypadku kandydatów na posłów do Parlamentu Europejskiego (obowiązuje procedura jak przy wyborach do sejmu i senatu) oraz kandydatów na Urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁵. Kandydaci na najważniejszą funkcję publiczną w państwie składają swoje oświadczenia lustracyjne bądź informacje o złożonym oświadczeniu bezpośrednio do Państwowej Komisji Wyborczej. PKW kieruje je niezwłocznie do sądu okręgowego – właściwego ze względu na miejsce zamieszkania kandydata – i powiadamia o tym BL. Postępowanie lustracyjne wszczynane jest przez sąd z urzędu⁴⁶, po przedstawieniu przez odpowiedni OBL stanowiska o zgodności z prawdą złożonego oświadczenia.

Biuro Lustracyjne kieruje do oddziałowych biur lustracyjnych uwierzytelnione kserokopie oświadczeń lustracyjnych w celu przeprowadzenia ich analizy. Aby uniknąć wielokrotnego kopiowania tego samego oświadczenia, w centrali prowadzony jest rejestr wykonanych kopii⁴⁷. O właściwości miejscowej danego OBL decyduje miejsce zamieszkania osoby lustrowanej⁴⁸. Kolejność analizy wyznaczona jest w art. 22 ustawy o ujawnianiu (odnośnie do wymienionych tam osób pełniących funkcje publiczne)⁴⁹.

⁴³ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2011 r. – 31 grudnia 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 161.

⁴⁴ Art. 212 § 5 pkt 3, art. 215, art. 221 i art. 258 Ustawy z dnia 5 I 2011 r. – Kodeks wyborczy (DzU, 2011, nr 21, poz. 112).

⁴⁵ Art. 13 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

⁴⁶ Art. 297 i art. 298 Ustawy z dnia 5 I 2011 r. – Kodeks wyborczy (DzU, 2011, nr 21, poz. 112).

⁴⁷ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2008 r. – 31 grudnia 2008 r.*, Warszawa 2009, s. 135.

⁴⁸ Art. 17 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

⁴⁹ Art. 52e ust. 1 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (DzU, 1998, nr 155, poz. 1016 z późn. zm.).

W odniesieniu do pozostałych osób podlegających lustracji kolejność analizy ich oświadczeń typowana jest losowo. Procedura ta przeprowadzana jest najpierw w BL, nie rzadziej niż raz do roku, przy użyciu informatycznego programu korelującego. Odbyna się to poprzez powiązanie zbioru oświadczeń lustracyjnych, które nie były wcześniej analizowane, z elektronicznymi pomocami ewidencyjno-informacyjnymi (aplikacje Cyfrowe Archiwum i ZEZZOR). Wyłania się w ten sposób zbiór oświadczeń złożonych przez osoby, wobec których zachowały się zapisy zawierające zgodność co najmniej nazwiska, imienia oraz roku urodzenia lub imienia ojca⁵⁰. Spośród tej grupy osób w OBL losuje się – zgodnie z pertynencją terytorialną – oświadczenia lustracyjne do analizy. Losowanie odbywa się przy użyciu systemu teleinformatycznego w pierwszych 10 dniach miesiąca i jest protokolowane pisemnie⁵¹.

Poza kolejnością ustaloną w wyżej opisany sposób analizie poddawane są oświadczenia lustracyjne, wobec których zaistniały uzasadnione podejrzenia co do zgodności z prawdą⁵², tj. w przypadku, gdy w elektronicznych bazach danych IPN figurują osoby, które złożyły negatywne oświadczenia. Wskazywaniem oddziałowym biurom takich oświadczeń zajmuje się Sekcja Analityczno-Studyjna Wydziału Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi, powołana 1 czerwca 2012 r. w Biurze Lustracyjnym. Ponadto ww. jednostka prowadzi audyt zarejestrowanych w OBL spraw „Ppl”, przeprowadza analizy i konsultacje, a także zapewnia wsparcie merytoryczne i szkolenia dla pracowników⁵³.

3. Przygotowywanie postępowań lustracyjnych

Sekretariat

W OBL w Poznaniu *gros* prac kancelaryjno-biurowych i pomocniczych, związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych, wykonuje Sekretariat. W komórce tej nie powołano kierownika⁵⁴, dlatego pracownicy Sekretariatu podlegają naczelnikowi OBL i wykonują zadania w sprawach załatwianych przez prokuratorów w ramach ich ustawowych kompetencji⁵⁵.

W OBL kserokopie oświadczeń lustracyjnych otrzymanych z BL podlegają weryfikacji w oparciu o dane zawarte w rejestrze PESEL bazy Źródło⁵⁶. Następnie grupowane

⁵⁰ § 3 i § 4 Zarządzenia nr 25/13 prezesa IPN z dnia 9 IV 2013 r. w sprawie sposobu typowania do analizy oświadczeń lustracyjnych, co do których przepisy prawa nie określają ustawowej kolejności analizy.

⁵¹ *Ibidem*, § 6.

⁵² *Ibidem*, § 7.

⁵³ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2012 r. – 31 grudnia 2012 r.*, Warszawa 2013, s. 165.

⁵⁴ § 2 Zarządzenia nr 2 dyrektora Biura Lustracyjnego IPN-KŚZpNP z dnia 2 IV 2009 r. w sprawie podziału czynności pracowników Sekretariatu OBL w Poznaniu.

⁵⁵ § 3 i § 5 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

⁵⁶ Pkt 2 Porozumienia BL oraz BUiAD IPN-KŚZpNP w sprawie trybu realizowania kwerend dotyczących osób publicznych w rozumieniu art. 4 Ustawy z dnia 18 X 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów.

są w listy po 20. Każda z nich opatrywana jest unikatowym numerem i wysyłana do Archiwum IPN⁵⁷ i jednostek podległych w celu wykonania sprawdzeń. Od 2007 r. kwerenda wstępna wszczynana była w oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów za pośrednictwem BUiAD. Za koordynację i nadzór całości kwerendy archiwalnej dotyczącej osób pełniących funkcje publiczne, a także za wszelką korespondencję z pionem lustracyjnym odpowiadał jeden z zastępców dyrektora BUiAD w Warszawie⁵⁸. Od 2009 r. OBL samodzielnie wszczyna kwerendę wstępną zarówno w Archiwum IPN⁵⁹, jak i w jednostkach podległych⁶⁰ (w 10 pozostałych oddziałach i 3 delegaturach z zasobem archiwalnym). Zapytania i odpowiedzi w ramach takiej współpracy rejestrowane są pod numerem RWA 708⁶¹. Liczba zainicjowanych procedur weryfikujących prawdziwość oświadczeń lustracyjnych ma ścisły związek z uzgadnianym corocznie limitem zapytań lustracyjnych kierowanych do Archiwum IPN, przyznanym oddziałowym biurom lustracyjnym. Początkowo – łącznie na każdy miesiąc – było to 450 zapytań, od listopada 2011 r. – 660⁶², a od lipca 2012 r. – 1000. Przydział tych limitów na poszczególne biura jest zróżnicowany w zależności od stanu osobowego danej jednostki i poziomu skomplikowania materii spraw w tym biurze⁶³. W Archiwum IPN powołany jest zespół do spraw realizacji zapytań Biura Lustracyjnego, który zajmuje się współpracą z pionem lustracyjnym w zakresie zleconych kwerend. Do zadań tego zespołu należy m.in. dokonywanie sprawdzeń w materiałach ewidencyjnych znajdujących się w dyspozycji Wydziału Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN. W przypadku odnalezienia informacji dotyczących wskazanych osób wykonywane są uwierzytelnione ksero-

⁵⁷ Do czerwca 2016 r. pion archiwalny IPN w centrali nosił nazwę: „Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów”, a w poszczególnych oddziałach: „Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów”.

⁵⁸ Pkt 5 i pkt 6 Porozumienia BL oraz BUiAD IPN-KŚZpNP w sprawie trybu realizowania kwerend dotyczących osób publicznych w rozumieniu art. 4 Ustawy z dnia 18 X 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów.

⁵⁹ Sprawdzenia dokonywane są w pomocach ewidencyjnych obejmujących 10 kartotek (ich łączny zasób to blisko 7 km), dzienniki rejestracyjne i archiwalne, elektroniczne bazy danych, elektroniczne systemy SYSKIN, ZSKO. Zob.: pkt 3, lit. e aneksu do Porozumienia BL oraz BUiAD IPN-KŚZpNP w sprawie trybu realizowania kwerend dotyczących osób publicznych w rozumieniu art. 4 Ustawy z dnia 18 X 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów.

⁶⁰ Przykładowo w zbiorze Oddziałowego Archiwum IPN w Poznaniu podstawową pomocą ewidencyjną, którą obejmuje sprawdzenie, jest zbiorcza kartoteka kilku kartotek tematycznych byłych wydziałów „C” (archiwalnych) KW MO/WUSW w Poznaniu, Koninie, Lesznie, Pile i Zielonej Górze – tzw. kartoteka ogólnoinformacyjna. Zob. P. Drzymała, *Zarys struktury ewidencji ogólnoinformacyjnej Sekcji II Wydziału „C” KW MO/WUSW w Poznaniu* [w:] *Z archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu...*, s. 89.

⁶¹ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27.

⁶² *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2011 r. – 31 grudnia 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 158.

⁶³ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2012 r. – 31 grudnia 2012 r.*, Warszawa 2013, s. 162.

kopie oraz wypisy⁶⁴. Odnośnie do tajnego, wyodrębnionego zbioru, określonego w art. 39 ustawy o IPN, wykonywanie kwerend, udzielanie informacji z materiałów ewidencyjnych znajdujących się w tym zbiorze, a także wykonywanie wypisów, odpisów i kopii – realizuje Sekcja Obsługi Zbioru Wyodrębnionego Wydziału Zarządzania Zasobem Archiwalnym Archiwum IPN⁶⁵. Prokuratorzy i upoważnieni pracownicy OBL mają pełny dostęp do takiej dokumentacji⁶⁶.

Po nadejściu odpowiedzi z wynikami kwerendy wstępnej naczelnik OBL wydaje zarządzenie dotyczące rejestracji sprawy przez Sekretariat w repertorium „Ppl”, prowadzonym dla przygotowywanych postępowań lustracyjnych. W OBL w Poznaniu oznaczenie literowe „Ppl” łamane jest dodatkowo przez skrót zawierający dwie pierwsze litery nazwy siedziby biura – „Ppl/Po”⁶⁷. Następnym członem sygnatury jest numer sprawy według kolejności wpisu do repertorium, łamany przez dwie ostatnie cyfry roku⁶⁸. Pierwsza sprawa założona w 2016 r. będzie zatem miała sygnaturę „Ppl/Po 1/16”. Repertoria i rejestry zakłada się dla każdego roku kalendarzowego, ale niezapisane karty wykorzystywane są w następnym roku. Sprawa raz wpisana do repertorium „Ppl” prowadzona jest do jej zakończenia pod tą samą sygnaturą⁶⁹. Zakreślenie w repertorium sprawy „Ppl” jako zakończonej może nastąpić m.in. w przypadku skierowania do sądu wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego (decyduje wtedy data pokwitowania przyjęcia wniosku przez sąd lub data nadania w urzędzie pocztowym) lub stwierdzenia braku podstaw do skierowania ww. wniosku (zakończenie następuje z datą podpisania powiadomienia)⁷⁰. W Sekretariacie zakładane są akta główne i akta podręczne prokuratora⁷¹ z naniesioną sygnaturą „Ppl/Po”. Akta podręczne przechowuje prokurator w celu pełnienia nadzoru nad przygotowywanym postępowaniem. Pisma wysyłane w ramach sprawy zarejestrowanej w tym repertorium otrzymują oznaczenie według sygnatury „Ppl”.

Z pozostałych środków ewidencyjnych poznańskiego OBL, mających zastosowanie w przygotowywaniu postępowania lustracyjnego, prowadzone są także (RWA 742)⁷²:

⁶⁴ Zarządzenie nr 10/12 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 4 I 2012 r. w sprawie powołania zespołu do spraw realizacji zapytań Biura Lustracyjnego.

⁶⁵ § 11 ust. 3, pkt 3b Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

⁶⁶ Art. 52f Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (DzU, 1998, nr 155, poz. 1016 z późn. zm.).

⁶⁷ § 37 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

⁶⁸ *Ibidem*, § 27.

⁶⁹ *Ibidem*, § 37 i § 38.

⁷⁰ *Ibidem*, § 44.

⁷¹ *Ibidem*, § 33.

⁷² Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 30.

rejestr „Ap/Ppl” (dla środków odwoławczych oraz wniosków o wznowienie postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem), rejestr „Ko” (dla korespondencji ogólnej we wszelkich innych kategoriach spraw, nierejestrowanych w pozostałych urządzeniach ewidencyjnych), rejestr „Drz” (dla dowodów rzeczowych), rejestr „IP” (dla wniosków o udostępnienie informacji publicznej), wykazy kontrolne „Wz” (dla spraw, w których postępowanie zawieszono), „E” (dla ekspedycji przesyłek), „Ww” (dla wykazywania opłat i innych wydatków ponoszonych w związku z przygotowaniem postępowania lustracyjnego), wykaz biegłych, tłumaczy i specjalistów, wykaz wokand⁷³.

Zadania historyka (Referat Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji)

Sprawa „Ppl” przydzielana jest historykowi – pracownikowi merytorycznemu Referatu Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji, który otrzymuje akta główne. Na tym etapie znajdują się w nich: zarządzenie prokuratora dotyczące rejestracji sprawy „Ppl”, kserokopia oświadczenia lustracyjnego, wydruk z rejestru PESEL⁷⁴ i wyniki kwerendy podstawowej z oddziałów i delegatur IPN. Do rozpoczęcia czynności służbowych przez historyka nie jest konieczny komplet odpowiedzi, ponieważ do rejestracji sprawy w repertorium „Ppl” wystarczy jedna odpowiedź z Archiwum IPN lub jednostki oddziałowej⁷⁵. Ostatnie wyniki podstawowych sprawdzeń kartotecznych mogą nadejść już w trakcie zadań prowadzonych przez referenta⁷⁶. Kompletność w tej kwestii jest jednak jednym z warunków niezbędnych do zakończenia czynności służbowych przez pracownika merytorycznego.

Również historyk wykonuje czynności kancelaryjne⁷⁷ i posługuje się elektronicznymi pomocami ewidencyjnymi – aktualizuje informacje o sprawie w aplikacji Kancelaria, dokonuje wpisu sygnatury akt „Ppl” w aplikacji Oświadczenie oraz przeprowadza sprawdzenia w bazach ZEZZOR i Cyfrowe Archiwum.

⁷³ § 1 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.). Zob. także § 37 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

⁷⁴ § 1 ust. 13 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

⁷⁵ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2008 r. – 31 grudnia 2008 r.*, Warszawa 2009, s. 140.

⁷⁶ Referent według instrukcji kancelaryjnej oznacza pracownika załatwiającego sprawę merytorycznie. Zob. § 2 ust. 17 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

⁷⁷ *Ibidem*, § 3 ust. 2, pkt 3.

Aplikacja ZEZOR została stworzona do realizacji tzw. ustawy „dezubekizacyjnej” z 2009 r., odbierającej przywileje emerytalne pracownikom organów bezpieczeństwa Polski Ludowej⁷⁸. Wspomagała proces gromadzenia danych na temat osób objętych ww. ustawą, których personalia przekazywane były z organów emerytalnych. Zawiera informacje znajdujące się w dokumentach IPN. Umożliwia wydruk informacji o przebiegu służby funkcjonariusza⁷⁹. Z tych względów aplikacja ta jest przydatna także na etapie przygotowywania postępowań lustracyjnych. Rozwiązania w niej użyte bazują na powszechnie używanym programie Ms Access⁸⁰.

Aplikacja Cyfrowe Archiwum zastąpiła w listopadzie 2013 r. – funkcjonującą od 2009 r. – bazę Nexus. Stanowi kompleksowy i ciągle udoskonalany system informacji archiwalnej. Docelowo obejmie niemal każdy element bieżącej działalności archiwów IPN. Podstawowe moduły tego programu są udostępnione użytkownikom korzystającym z czytelnicy IPN. Pracownik merytoryczny ma pełny dostęp do zintegrowanych baz danych i skanów cyfrowych materiałów archiwalnych. Oferta ta poszerza się stale w miarę postępów w digitalizacji zasobu. Zwłaszcza rozbudowane funkcje wyszukiwania (proste i zaawansowane) na różnych poziomach opisu: jednostki archiwalnej, indeksu osobowego i opisu kart kartotecznych⁸¹ są podstawowym narzędziem wykorzystywanym podczas poszukiwania i selekcji materiałów do realizacji spraw „Ppl”.

Pozytywny wynik kwerendy wstępnej uzyskany w ww. aplikacjach elektronicznych i/lub w którejkolwiek z nadesłanych odpowiedzi prowadzi do poszerzenia przez historyka zakresu uzyskanych informacji poprzez przeprowadzenie dalszej kwerendy szczegółowej. Ukierunkowanie i prowadzenie tej kwerendy wytyczają naczelnik i prokurator w ramach konsultacji z zastępcą naczelnika prowadzącym nadzór merytoryczny nad pracą historyków. Jeżeli sprawdzenie dotyczy zasobu Archiwum IPN, to wnioskowane pogłębione kwerendy tematyczne realizuje wspomniany wyżej zespół powołany do współpracy z pionem lustracyjnym. Zajmuje się on także udostępnianiem i wypożyczaniem zamawianych jednostek archiwalnych oraz wykonywaniem z nich uwierzytelnionych kserokopii. Wchodzi w skład Sekcji Udostępniania Dokumentów do Celów Służbowych Wydziału Udostępniania Archiwum IPN⁸².

Zadaniem historyka jest przygotowanie dla prokuratorów danych niezbędnych do weryfikacji prawdziwości oświadczeń lustracyjnych. Zgromadzone w ten sposób informacje mogą następnie podlegać ocenie podczas procedury sądowej. Dlatego istotą prowadzonej kwerendy jest wykazanie – na podstawie zachowanych materiałów archiwalnych – informacji wymaganych dla procesowego potwierdzenia świadomej i tajnej

⁷⁸ Ustawa z dnia 23 I 2009 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin oraz ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (DzU, 2009, nr 24, poz. 145).

⁷⁹ Dokumentacja użytkowa ZEZOR – przygotowana w latach 2009–2012 przez Wydział Informacji i Zarządzania Aplikacjami Biura Organizacyjnego IPN, s. 2.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 6.

⁸¹ Cyfrowe Archiwum: instrukcja wyszukiwania danych w systemie – dokument przygotowany w 2013 r. przez IPN oraz Enigma Systemy Ochrony Informacji Sp. z o.o., s. 2.

⁸² Zarządzenie nr 24/13 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 5 IV 2013 r. w sprawie powołania zespołu do spraw realizacji kwerend.

pracy, służby, współpracy z ogniwami operacyjnymi i śledczymi organów bezpieczeństwa państwa⁸³. Orzecznictwo SN (II KK 160/06) i TK (K 39/97) wskazuje, jakie warunki muszą być spełnione i występować równocześnie, aby w świetle prawa uznać kogoś za kłamcę lustracyjnego⁸⁴. Trzeba mieć tu na uwadze, że sądowa definicja współpracy odbiega od definicji historycznej. Historyk bowiem działa zgodnie z wymogami warsztatu naukowego – identyfikuje agenturę na podstawie zweryfikowanych dokumentów, które ze źródłoznawczego punktu widzenia jednoznacznie przesądzą o agenturalności. Dla sądu natomiast liczy się domniemanie niewinności osoby deklarującej – nie ocenia się faktów historycznych, ale to, czy można komuś udowodnić kłamstwo, zgodnie z regułami postępowania karnego. Przyjęte procedury sądowe w procesach lustracyjnych sprawiają, że osoba zidentyfikowana jako osobowe źródło informacji może wygrać sprawę. Dzieje się tak, gdy podważona jest materializacja współpracy i postępowanie dowodowe zostaje oparte na materiałach ewidencyjnych⁸⁵. Byli funkcjonariusze często nadal chronią swoich współpracowników i podważają przed sądem autentyczność zbieranych przez siebie informacji⁸⁶, ponieważ świadomi są przedawnienia karalności za fałszowanie dokumentacji i nie obawiają się takich zarzutów⁸⁷.

Jednakże pracownik merytoryczny nie stoi na z góry przegranej pozycji. W przypadku wcześniejszego zniszczenia teczek pracy OZI możliwe jest odtworzenie najistotniejszych informacji dotyczących współpracy, gdyż raporty agenturalne były z reguły powielane i kierowane do wszystkich miejsc, gdzie mogły się przydać. Organy bezpie-

⁸³ Art. 3a ust. 1 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

⁸⁴ Współpraca musi: polegać na kontaktach z organami bezpieczeństwa państwa (i przekazywaniu informacji tym organom), mieć charakter świadomy, być tajna (fakt nawiązania współpracy oraz jej przebieg mają pozostać tajemnicą, w szczególności wobec tych osób i środowisk, których miały dotyczyć przekazywane informacje), wiązać się z operacyjnym zdobywaniem informacji przez organy bezpieczeństwa państwa, wreszcie, współpraca nie może ograniczać się do samej deklaracji woli, lecz winna realizować się w świadomie podejmowanych konkretnych działaniach w celu urzeczywistnienia podjętej współpracy. Zob. *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 178.

⁸⁵ F. Musiał, *Człowiek skrajnie niepodległościowy. Janusz Kurtyka o historii i współczesności* [w:] *Rzeczpospolita wolnych ludzi. Janusz Kurtyka w mediach – wybór wywiadów, artykułów, oświadczeń z lat 2000–2010*, oprac. A. Arseniuk, F. Musiał, Warszawa 2015, s. 44–45, 134. Zob. też J. Kurtyka, *IPN w remoncie, wywiad przepr. W. Żyszkiewicz*, „Tygodnik Solidarność” 2006, nr 12, przedruk w: *Rzeczpospolita wolnych ludzi...*, s. 134–135.

⁸⁶ Brak wiarygodności materiałów archiwalnych IPN, podnoszony nieraz w publicystyce, nie znajduje żadnego potwierdzenia w dotychczasowej praktyce badawczej. Nie odnaleziono jakichkolwiek wytycznych w sprawie masowego fałszowania dokumentacji. Jeżeli funkcjonariusze organów bezpieczeństwa podejmowali takie działania, to tylko na własne ryzyko, wbrew obowiązującym przepisom. Co prawda, celowo fałszowana dokumentacja była niekiedy wykorzystywana do różnego rodzaju działań operacyjnych, jednak zawsze starannie oddzielano spreparowane materiały od reszty zasobu – działało się to w sposób sformalizowany, w ściśle określonym celu. Zob. Z. Zblewski, *Kilka uwag o wykorzystywaniu zbiorów archiwalnych IPN w badaniach nad najnowszymi dziejami Polski* [w:] *Archiwalia komunistycznego aparatu represji – zagadnienia źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2012, s. 108–109.

⁸⁷ Jedyny – nieprzedawniony w tym kontekście – przepis o karalności poświadczenia przez funkcjonariusza publicznego nieprawdy w wystawionym dokumencie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej w praktyce spraw lustracyjnych nie znajduje zastosowania. Zob. *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 208–209.

czeństwa, jako instytucje zbiurokratyzowane, wytwarzały wiele kopii tego samego dokumentu. Zniszczenie wszystkich było praktycznie niemożliwe⁸⁸. W spuściznie po nich pozostały nie tylko szeroko rozumiane materiały ewidencyjne i operacyjne, lecz także akta osobowe, administracyjne, śledcze, paszportowe, a nawet opracowania wewnątrzresortowe⁸⁹. Do korzystania z ww. źródeł niezbędna jest znajomość struktur organizacyjnych i zadań poszczególnych organów bezpieczeństwa PRL, wymienionych w ustawie o ujawnianiu. Większość z nich działała bowiem na podstawie niejawnych i niepublikowanych normatywów. Rola takich rozkazów, zarządzeń i instrukcji była często w porządku prawnym Polski Ludowej większa niż norm ustawowych lub konstytucyjnych⁹⁰.

W przeprowadzaniu analizy prawno-historycznej pomocna jest aplikacja EZAN, będąca ewidencją wszelkich zarządzeń i innych aktów normatywnych wydanych przez jednostki organizacyjne cywilnych i wojskowych organów bezpieczeństwa państwa. Umożliwia przeszukiwanie zawartości aplikacji w oparciu o słownik słów kluczowych oraz według takich kryteriów jak: numer normatywu, data wystawienia, data wejścia w życie, tytuł oryginalny, numer egzemplarza, stara sygnatura, nazwa komórki wystawiającej i dane wystawcy normatywu. Odnaleziony w programie normatyw można wyświetlić w formacie pdf⁹¹. Docelowo baza danych EZAN ma zostać przekształcona w jeden z modułów aplikacji Cyfrowe Archiwum.

Referent z dokonanych czynności sporządza notatki służbowe w dwóch egzemplarzach – jeden dołącza do akt głównych, drugi natomiast trafia do akt podręcznych. Mogą to być notatki z przeglądu i analizy materiałów archiwalnych (ewidencyjnych i aktowych), notatki z przeprowadzonych służbowych rozmów telefonicznych, notatka końcowa zawierająca analizę zbiorczą. Jednym z zadań historyka jest sporządzanie projektów pism, które po zatwierdzeniu przez naczelnika OBL wysyłane są do centrali, oddziałów lub delegatur IPN (korespondencja wewnętrzna) lub poza IPN (korespondencja zewnętrzna)⁹². Pisma takie wykonywane są w dwóch egzemplarzach – drugi dołączany jest do akt podręcznych. Muszą zawierać nazwę biura, sygnaturę akt sprawy „Ppl”, datę podpisania pisma, stanowisko służbowe, imię i nazwisko podpisującego, liczbę załączników oraz imię i nazwisko osoby sporządzającej pismo. Odpowiedź na otrzymane pismo powinna zawierać datę i sygnaturę pisma, do którego odpowiedź się odnosi⁹³. Na tym

⁸⁸ J. Kurtyka, „Lustracja logicznie spójna”, wywiad przepr. A. Łukasiak, „Newsweek” 2006, nr 37, przedruk w: *Rzeczpospolita wolnych ludzi...*, s. 259, 275.

⁸⁹ F. Musiał, *Wiarygodność dokumentacji operacyjnej UB/SB – wybrane zagadnienia źródłoznawcze* [w:] *Archiwalia komunistycznego aparatu represji...*, s. 117.

⁹⁰ J. Wygoda, *Zwiad Wojsk Ochrony Pogranicza jako organ bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2011, nr 1, s. 97–99.

⁹¹ EZAN: ewidencja zarządzeń i innych aktów normatywnych organów bezpieczeństwa państwa. Instrukcja użytkownika – dokument opracowany w IPN.

⁹² § 2 ust. 10 i 11 i § 3 ust. 1, pkt 2 i 3 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

⁹³ § 18 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

etapie korespondencja wewnętrzna i zewnętrzna może dotyczyć wypożyczenia i weryfikacji materiałów archiwalnych lub monitów sygnalizujących opóźnienie czynności wnioskowanych uprzednio. Pisma kierowane są do Archiwum IPN i jednostek podległych, a także do innych archiwów i instytucji zewnętrznych, m.in. do CAW, wojskowych komend uzupełnień i Departamentu Kadr MON (w przypadku żołnierzy zawodowych), Zakładu Emerytalno-Rentowego MSW (w przypadku odnalezienia informacji w aplikacji ZEZZOR), Urzędu Stanu Cywilnego (w celu uzyskania odpisu aktu zgonu), ABW. Odpowiedzi po zadekretowaniu przez naczelnika na odpowiedniego pracownika merytorycznego przekazywane są między komórkami organizacyjnymi⁹⁴ za pośrednictwem Sekretariatu – bez pism przewodnich⁹⁵. Koperty pism wpływających za pośrednictwem poczty mogą zostać dołączone do akt w celu udokumentowania zachowania terminu. Decyzję w tej sprawie podejmuje prokurator⁹⁶.

Referent po zakończeniu czynności służbowych w danej sprawie przekazuje akta główne prokuratorowi⁹⁷. Odbywa się to za pośrednictwem zastępcy naczelnika, który dokonuje kontroli merytorycznej. Następnie w Sekretariacie – w razie potrzeby – odbywa się porządkowanie akt w ujęciu chronologicznym, uzupełnienie kart przeglądowych, paginacja oraz umieszczenie odpowiednich adnotacji na okładkach⁹⁸. Czynności te mogą być powtarzane w miarę narastania dokumentów – aż do zakończenia sprawy. Wtedy akta są zszywane, a na trzeciej stronie okładki akt odnotowywana jest przez pracownika Sekretariatu liczba kart. Jeden tom akt danej sprawy może zawierać maksymalnie 200 kart. Kolejne tomy oznaczane są numeracją rzymską i zachowują ciągłość numeracji. Prokurator może odstąpić od chronologicznego porządku i numeracji akt oraz liczby kart w tomie, gdy skomplikowany charakter sprawy uzasadnia taką decyzję⁹⁹.

⁹⁴ Komórka organizacyjna według instrukcji kancelaryjnej obowiązującej w IPN to wyodrębniona organizacyjnie i zadaniowo struktura, np. wydział, referat, sekcja. Zob. § 2 ust. 9 Załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.).

⁹⁵ § 17 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

⁹⁶ *Ibidem*, § 23.

⁹⁷ § 23 pkt 2 lit. e Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

⁹⁸ § 1 Załącznika do Zarządzenia nr 2 dyrektora Biura Lustracyjnego IPN-KŚZpNP z dnia 2 IV 2009 r. w sprawie podziału czynności pracowników Sekretariatu OBL w Poznaniu.

⁹⁹ § 26, § 29 i § 32 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

Zadania prokuratora (Referat Przygotowywania Postępowań Lustracyjnych)

Zadaniem prokuratora jest analiza oświadczeń lustracyjnych, zbieranie informacji niezbędnych do ich prawidłowej oceny i przygotowywanie postępowań lustracyjnych¹⁰⁰. W toku czynności przygotowawczych prokurator wzywa na przesłuchania świadków i osoby lustrowane. Protokoły takich przesłuchań, sporządzane przez pracowników Sekretariatu, są dołączane do akt sprawy¹⁰¹. Procedura przesłuchania świadków dotyczy zazwyczaj funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa bądź osób rozpracowywanych przez tych funkcjonariuszy. Ze względu na podeszły wiek lub stan zdrowia świadków może się ona odbywać w ich miejscu zamieszkania¹⁰². W razie ujawnienia nowych okoliczności mających znaczenie dla sprawy prokurator może wydać zarządzenie obligujące historyka do podjęcia czynności służbowych, np. dodatkowej kwerendy i analizy materiałów archiwalnych, lub dokonać takiej analizy samodzielnie. Prokurator może również żądać nadesłania lub przedstawienia akt oraz dokumentów i pisemnych wyjaśnień, zasięgać opinii biegłych, dokonywać zatrzymania rzeczy lub przeszukania, a także stosować kary porządkowe¹⁰³. Korespondencja może być wówczas kierowana do: urzędów – w celu nadesłania dokumentacji umożliwiającej uzyskanie bezwzględnych dowodów (np. formularze wypełniane przez osobę lustrowaną, zawierające próbki odręcznego pisma), ZUS – w celu uzyskania akt emerytalnych świadczących o okresie zatrudnienia istotnym dla sprawy, lub policji – w celu odnalezienia miejsca zamieszkania lub doprowadzenia świadka.

W każdej sprawie prokurator wydaje decyzję końcową (wraz z uzasadnieniem), która może dotyczyć: pozostawienia sprawy bez dalszego biegu (w przypadku braku wątpliwości co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia); wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego (w przypadku zaistnienia takich wątpliwości); kierowanego do sądu stanowiska prokuratora w sprawie autolustracyjnej¹⁰⁴; pozostawienia sprawy bez dalszego biegu z innych przyczyn (np. śmierci lustrowanego); wyłączenia prokuratora i przekazania sprawy do innego biura. Najczęstsze zastosowanie mają decyzje wydawane w dwóch pierwszych ww. przypadkach.

Prokurator kończy przygotowywanie postępowania i pozostawia sprawę bez dalszego biegu, kiedy brak jest podstaw do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego. W przypadku pozytywnych oświadczeń lustracyjnych dzieje się tak, gdy zachowane materiały archiwalne potwierdzają zadeklarowany okres i zakres pracy, służby lub współpracy i nie ujawniają dodatkowych, niezgłoszonych w oświadczeniu informacji. Postępowanie dotyczące negatywnych oświadczeń lustracyjnych jest kończone, kiedy kwerenda nie wykaże w zasobie archiwalnym IPN informacji na temat osoby

¹⁰⁰ Art. 52 pkt 2 i 3 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst ujednolicony, DzU, 2007, nr 63, poz. 424, nr 64, poz. 432, nr 83, poz. 561, nr 85, poz. 571 i nr 140, poz. 983).

¹⁰¹ § 2 Załącznika do Zarządzenia nr 2 dyrektora Biura Lustracyjnego IPN-KŚZpNP z dnia 2 IV 2009 r. w sprawie podziału czynności pracowników Sekretariatu OBL w Poznaniu.

¹⁰² *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 174.

¹⁰³ Art. 52e ust. 3a Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst ujednolicony, DzU, 2007, nr 63, poz. 424, nr 64, poz. 432, nr 83, poz. 561, nr 85, poz. 571 i nr 140, poz. 983).

¹⁰⁴ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 171.

lustrowanej, względnie gdy odnalezione informacje nie spełniają obowiązujących kryteriów pracy, służby lub współpracy z organami bezpieczeństwa państwa. Dlatego przesłankami do wszczęcia postępowania lustracyjnego nie są m.in. odnalezione informacje świadczące np. o wydaniu paszportu lub książeczki żeglarskiej, figurowaniu jako osoba rozpracowywana w sprawie operacyjnej czy zabezpieczeniu operacyjnym¹⁰⁵, a także o dopuszczeniu do tajemnicy państwowej i prac mobilizacyjnych, tzw. MOB.

W razie powstania wątpliwości co do prawdziwości oświadczenia lustracyjnego¹⁰⁶ prokurator za pośrednictwem Sekretariatu powiadamia o tym pisemnie osobę lustrowaną, poucza o możliwości złożenia wyjaśnień, informuje o sygnaturze akt sprawy i terminach czynności procesowych¹⁰⁷. Pisma sporządzane w ramach przygotowywania postępowań lustracyjnych wysyłane są za pośrednictwem poczty listami poleconymi, a w przypadku wezwań i zawiadomień – dodatkowo ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru¹⁰⁸. Osoba lustrowana ma możliwość wglądu w akta sprawy będącej w toku postępowania i uzyskania z nich odpisów i kserokopii, co odbywa się w Sekretariacie¹⁰⁹. Do akt głównych dołącza się zestawienie opłat i innych wydatków poniesionych w związku z przygotowaniem postępowania lustracyjnego. Jeżeli zaistnieją koszty już po zakończeniu postępowania, wykazuje się je w uzupełniającym zestawieniu i wysyła w ślad za aktami sprawy¹¹⁰. Mogą to być wydatki związane z: powołaniem biegłych (np. analiza grafologiczna niezbędna do potwierdzenia autentyczności podpisu na zobowiązaniu do współpracy), wynagrodzeniem tłumaczy, zwrotem kosztów dojazdu na przesłuchania osób wezwanych przez prokuratora, ryczałtem za doręczenie wezwań i pism¹¹¹. Ma to znaczenie przy późniejszym ustalaniu kosztów postępowania sądowego.

W ciągu 6 miesięcy od poinformowania osoby lustrowanej o wątpliwościach dotyczących jej oświadczenia do sądu kierowany jest wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego¹¹². Od tej pory wobec tej osoby stosuje się przepisy postępowania karnego odnoszące się do oskarżonego. W sprawach lustracyjnych orzeka sąd okręgowy w składzie trzech sędziów, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby składającej

¹⁰⁵ Zabezpieczenie operacyjne – była to wieloznaczna forma rejestracji mająca na celu „ochronę” osoby, nieprzesądzająca o charakterze „zainteresowania”. Zob. <http://inwentarz.ipn.gov.pl/slownik?znak=Z> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹⁰⁶ Teoretycznie możliwa jest sytuacja, kiedy osoba lustrowana składa pozytywne oświadczenie, a materiały archiwalne jednoznacznie przemawiają przeciwko pracy, służbie lub współpracy. Wówczas takie oświadczenie lustracyjne także może zostać zakwestionowane.

¹⁰⁷ § 12 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

¹⁰⁸ *Ibidem*, § 24.

¹⁰⁹ § 1 ust. 3 Załącznika do Zarządzenia nr 2 dyrektora Biura Lustracyjnego IPN-KŚZpNP z dnia 2 IV 2009 r. w sprawie podziału czynności pracowników Sekretariatu OBL w Poznaniu.

¹¹⁰ § 14, § 54 i § 57 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

¹¹¹ *Ibidem*, § 58 i 59.

¹¹² Art. 52e ust. 4 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst ujednolicony, DzU, 2007, nr 63, poz. 424, nr 64, poz. 432, nr 83, poz. 561, nr 85, poz. 571 i nr 140, poz. 983).

oświadczenie lustracyjne¹¹³. Prokurator występuje przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego¹¹⁴.

Akta główne – po ostatecznym uporządkowaniu i wydaniu przez prokuratora postanowienia dotyczącego wszystkich dowodów rzeczowych w sprawie¹¹⁵ – wysyłane są do sądu. Wkładane są tam w nową okładkę i stają się pierwszym tomem akt sądowych w postępowaniu karnym. Podczas rozprawy prokurator korzysta z akt podręcznych¹¹⁶. Zawierają one wykaz stron procesowych i innych uczestników postępowania, duplikaty notatek służbowych, protokołów przesłuchań, kserokopie zestawienia opłat i wydatków, odpisy i kserokopie innych dokumentów istotnych dla sprawy lub – według uznania prokuratora – odnotowaną ich treść na trzeciej stronie okładki¹¹⁷.

W przypadku udowodnienia kłamstwa lustracyjnego sąd orzeka o zakazie pełnienia funkcji publicznych od 3 do 10 lat.

Akta zakończonych postępowań lustracyjnych są jawne, o ile zostały przeprowadzone bez wyłączenia jawności rozprawy. Sąd przekazuje je do właściwego archiwum IPN, zgodnie z pertynencją terytorialną. Akta te włączane są do zasobu centrali IPN lub odpowiedniego jego oddziału i otrzymują kategorię „A”. Każdy ma prawo złożyć do IPN wniosek w sprawie uzyskania wglądu w kopie akt spraw lustracyjnych zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu¹¹⁸.

Przygotowanie postępowań lustracyjnych a katalogi tematyczne IPN

Do wszystkich katalogów tematycznych IPN, publikowanych w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie internetowej <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/>, przekazywane są na bieżąco informacje ujawnione w toku analizy postępowań „Ppl” – jeśli tylko mogą mieć wpływ na kształt rekordów w aplikacji portalowo-katalogowej bądź skutkują utworzeniem nowych wpisów¹¹⁹.

Na etapie przygotowania sprawy „Ppl” pracownik Referatu Przygotowywania Katalogów dokonuje analizy materiałów pod kątem ich ewentualnego wykorzystania (już po zakończeniu postępowania prokuratorskiego) w katalogu osób rozpracowywanych (RWA 711)¹²⁰. Publikowane są w nim informacje (uzyskane na podstawie zachowanych

¹¹³ Art. 17 i art. 21 ust. 1 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

¹¹⁴ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2011 r. – 31 grudnia 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 15.

¹¹⁵ § 15 Zarządzenia prokuratora generalnego z dnia 26 X 2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów zajmujących się obsługą czynności związanych z przygotowaniem postępowań lustracyjnych w Biurze Lustracyjnym oraz oddziałowych biurach lustracyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.Urz.MS.07.9.42).

¹¹⁶ *Ibidem*, § 33.

¹¹⁷ *Ibidem*, § 34 i 35.

¹¹⁸ Art. 18 ust. 3 i 5 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

¹¹⁹ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 181.

¹²⁰ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej,

dokumentów) o osobach, które działały na rzecz niepodległości, wolności i godności ludzkiej, a także były represjonowane przez reżim komunistyczny¹²¹. Niezbędne tutaj jest uzyskanie zgody tych osób¹²². Po sprawdzeniu w BL, czy dana osoba nie była już pyta-
na o zgodę lub jej dane nie zostały wcześniej opublikowane, konieczne jest uzyskanie
zgody naczelnika OBL lub prokuratora prowadzącego daną sprawę „Ppl”. Następnie przy-
gotowuje się odpowiedni wpis w katalogu „R”¹²³, który zawiera m.in. dane osobowe, in-
formacje o złożeniu oświadczenia lustracyjnego i wyniku postępowania lustracyjnego,
informacje na temat dokumentów gromadzonych przez organy bezpieczeństwa. Wyko-
rzystywane są informacje wyłącznie o osobach, wobec których nie zachowały się doku-
menty świadczące o współpracy, służbie lub pracy w organach bezpieczeństwa państwa.

Informacje uzyskane w toku prowadzonych kwerend mogą być przydatne zwłaszcza
dla katalogu pracowników, funkcjonariuszy, żołnierzy organów bezpieczeństwa pań-
stwa¹²⁴ (RWA 710)¹²⁵. Historyk, który w trakcie kwerendy prowadzonej w ramach przy-
gotowywanego postępowania lustracyjnego dotrze do nieopracowanych jeszcze akt
osobowych, przekazuje tę informację pracownikom Referatu Przygotowywania Katalo-
gów, zajmującym się katalogiem „F”¹²⁶. Ma to związek z przyjętą przez BL zasadą
umieszczania w tym katalogu w pierwszej kolejności danych tych osób, które pełniły
w organach bezpieczeństwa państwa funkcje kierownicze, a także „brały udział w zna-
nych czytelnikom z mediów bądź literatury sprawach operacyjnych”¹²⁷. Ponadto w kata-
logu tym, jak i w katalogu nomenklatury¹²⁸, zamieszcza się informacje o złożeniu
oświadczenia lustracyjnego i wyniku postępowania lustracyjnego¹²⁹.

rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 28.

¹²¹ § 3 Wskazówek określających zasady dokonywania wpisów do katalogu osób rozpracowywanych („R”) – art. 52a pkt 7 ustawy o IPN (DzU, 2007, nr 63, poz. 424 z późn. zm.).

¹²² Nowelizacja ustawy o IPN, przeprowadzona 18 III 2010 r., daje prawo – w razie śmierci osoby zakwalifikowanej do umieszczenia w katalogu osób rozpracowywanych – osobie najbliższej zmarłego wyrażenia zgody na publikację.

¹²³ § 4 Wskazówek określających zasady dokonywania wpisów do katalogu osób rozpracowywanych („R”) – art. 52a pkt 7 ustawy o IPN (DzU, 2007, nr 63, poz. 424 z późn. zm.).

¹²⁴ Art. 52a pkt 6 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst ujednolicony, DzU, 2007, nr 63, poz. 424, nr 64, poz. 432, nr 83, poz. 561, nr 85, poz. 571 i nr 140, poz. 983).

¹²⁵ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 27.

¹²⁶ § 10 ust. 3 pkt 1 lit. b Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹²⁷ Cyt. za: <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/main.do?katalogId=2&pageNo=1&> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹²⁸ Katalog osób, które zajmowały kierownicze stanowiska w partiach: PPR, PZPR, ZSL, SD, „a także były członkami Rady Ministrów państwa komunistycznego do dnia 23 sierpnia 1989 r. lub były w tym okresie kierownikami centralnych organów administracji państwowej”. Cyt. za: art. 52a ust. 8 Ustawy z dnia 18 XII 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst ujednolicony, DzU, 2007, nr 63, poz. 424, nr 64, poz. 432, nr 83, poz. 561, nr 85, poz. 571 i nr 140, poz. 983).

¹²⁹ *Ibidem*, art. 52b ust. 1 pkt 7 i 8.

Kolejnym katalogiem mającym związek z omawianym tematem jest wykaz osób pełniących funkcje publiczne¹³⁰ (RWA 72)¹³¹, realizowany przez Referat Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji. Podawane są w nim informacje o dokumentach wytworzonych przez organy bezpieczeństwa państwa odnoszące się do tych osób¹³². Oprócz zawartych tam danych personalnych, informacji o pełnionej funkcji publicznej i zachowanych materiałach archiwalnych, zamieszczane są także wzmianki o wynikach postępowań lustracyjnych (sygnatura akt „Ppl” i zarządzenie prokuratora co do zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego) i prawomocnych wyrokach lustracyjnych. Zapisy dotyczące osób zamieszczonych w ww. katalogu są na bieżąco aktualizowane także pod kątem zakończonych postępowań lustracyjnych. Informacje tam publikowane są usuwane po zaprzestaniu pełnienia przez te osoby funkcji publicznych określonych w ustawie lub po ich śmierci¹³³. Oświadczenia lustracyjne lub informacje o ich złożeniu są jednym z podstawowych źródeł wiedzy na temat obsady stanowisk publicznych podczas realizacji omawianego wykazu¹³⁴. Numery RWA dotyczące tego katalogu to m.in. 723 (zatwierdzenie przed umieszczeniem w BIP), 724 (uzupełnienie), 726 (korespondencja dotycząca wykazu osób publicznych)¹³⁵.

Zakończenie

Rozliczenie z komunistyczną przeszłością – podobnie jak Polska – podjęła większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej i to często znacznie wcześniej. Działania legislacyjne zapoczątkowujące lustrację (rozumianą przede wszystkim jako sprawdzanie przeszłości osób pełniących służbę publiczną oraz udostępnianie zachowanych materiałów archiwalnych organów bezpieczeństwa państwa) podejmowano w krajach naszego regionu już od początku lat dziewięćdziesiątych XX w.: w 1990 r. w Niemczech oraz w ówczesnej Czechosłowacji (i kontynuowano w Czechach); w 1991 r. na Litwie, w Estonii¹³⁶ i Albanii¹³⁷; w 1993 r. w Bułgarii; w 1994 r. na Łotwie i Węgrzech; w 1996 r.

¹³⁰ § 23 pkt 2 lit. f, g Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, załącznik do Zarządzenia nr 36/11 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 13 IX 2011 r. Zob. <http://www.bip.ipn.gov.pl/bip/status-prawny-ipn/1276,Regulamin-organizacyjny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Komisji-Scigania-Zbrodni-prz.html> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹³¹ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 29–30.

¹³² Art. 22 ust. 1 pkt 1–17 i pkt 20 Ustawy z dnia 11 IV 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne (DzU, 1997, nr 70, poz. 443).

¹³³ Zob. <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/main.do?katalogId=3&pageNo=1&> (dostęp 24 IV 2015 r.).

¹³⁴ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 168.

¹³⁵ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 30/10 prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 23 XII 2010 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, rzeczowego wykazu akt i wykazu symboli literowo-liczbowych jednostek i komórek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (z późn. zm.), s. 29.

¹³⁶ P. Bukalska, M. Bocian, M. Nowakowski, J. Hyndle, M. Kutysz, W. Pięciak, *op. cit.*, s. 7, 26, 35, 45.

¹³⁷ E. Targosz, *Dekomunizacja Albanii – lustracja, wymiar sprawiedliwości i pomoc UE*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” 2014, nr 30, s. 58.

w Rumunii¹³⁸. W 2002 r. wznowiono lustrację na Słowacji (po wygaśnięciu w 1996 r. czechosłowackiej ustawy). Dopiero w 2008 r. prawo wprowadzające lustrację przyjął macedoński parlament. Na Ukrainie zaś w 2014 r. zatwierdzono odpowiednią uchwałę, która obejmuje swoim zasięgiem nie tylko czasy ZSRS, ale i okres rządów obalonego prezydenta Wiktora Janukowycza.

W większości z tych krajów powołano specjalne instytucje lub komórki przy istniejących instytucjach, które są odpowiedzialne za działalność lustracyjną, a niekiedy prowadzą także pracę naukowo-badawczą i edukacyjną. I tak: w Niemczech od 1992 r. działa Urząd Federalnego Pełnomocnika ds. Dokumentów dawnej Służby Bezpieczeństwa NRD (BStU, czyli tzw. Urząd Gaucka); w Estonii także w 1992 r. utworzono Państwowy Komitet ds. Badań nad Polityką Represji Reżimów Okupacyjnych; od 1993 r. funkcje lustracyjne pełni Litewskie Centrum Badań nad Ludobójstwem i Ruchem Oporu; na Łotwie od 1993 r. Centrum Dokumentacji Dziedzictwa Totalitaryzmu przechowuje archiwalia po KGB¹³⁹; w Czechach w 1995 r. w ramach policji powołano komórkę – Urząd Dokumentacji i Ścigania Zbrodni Komunizmu (UDV), zajmującą się śledztwami prokuratorskimi¹⁴⁰, ponadto w 2007 r. utworzono Instytut Badania Reżimów Totalitarnych (USTRCzR)¹⁴¹; na Węgrzech od 1997 r. funkcjonował Urząd Historyczny (TH), którego obowiązki w 2003 r. przejęło Archiwum Historyczne ds. Służb Bezpieczeństwa (ÁBTL); w Rumunii od 2000 r. działa Narodowa Rada Badań nad Archiwami Securitate (CNSAS); na Słowacji w 2002 r. został powołany Instytut Pamięci Narodu (UPN)¹⁴².

IPN nie ma ścisłego odpowiednika wśród ww. instytucji, gdyż prowadzi jednocześnie odmienne działalności, np.: edukacyjną, archiwalną, śledczą i lustracyjną. Specyfika lustracji w Polsce polega natomiast m.in. na prowadzeniu śledztw prokuratorskich oraz administracyjnym publikowaniu katalogów tematycznych. Obecnie emocje społeczne związane z rozliczaniem przeszłości już osłabły¹⁴³. Tym niemniej praca pionu lustracyjnego IPN – w oparciu o obowiązujący porządek prawny – nadal trwa i będzie trwała jeszcze długo. O ile ustawodawca niczego nie zmieni.

Według stanu na koniec 2013 r. w OBL w Poznaniu na zbadanie prawdziwości oczekiwano około 22 000 złożonych oświadczeń lustracyjnych. Przy zachowaniu dotychczasowego tempa weryfikacji daje to jeszcze około 15 lat pracy¹⁴⁴, co jest odzwierciedleniem sytuacji panującej w pozostałych dziesięciu oddziałowych biurach lustracyjnych¹⁴⁵.

¹³⁸ P. Bukalska, M. Bocian, M. Nowakowski, J. Hyndle, M. Kutysz, W. Pięciak, *op. cit.*, s. 15, 18, 21–22, 30.

¹³⁹ *Ibidem*, s. 27, 32, 35.

¹⁴⁰ Zob. <http://www.policie.cz/clanek/the-office-for-the-documentation-and-the-investigation-of-the-crimes-of-communism-police-of-the-czech-republic.aspx> (dostęp 20 IV 2015 r.).

¹⁴¹ Zob. <http://www.ustrcr.cz/cs/zakon-c-181-2007-sb> (dostęp 20 IV 2015 r.).

¹⁴² P. Bukalska, M. Bocian, M. Nowakowski, J. Hyndle, M. Kutysz, W. Pięciak, *op. cit.*, s. 12, 16, 18.

¹⁴³ Według badań CBOS z września 2014 r. IPN jest dobrze oceniany przez 52 proc. respondentów. Wśród instytucji państwowych większym zaufaniem społecznym darzone są tylko wojsko (67 proc.) i policja (66 proc.). Zob. *Oceny instytucji publicznych. Komunikat z badań CBOS nr 131/2014*, Warszawa 2014, s. 11, 13. Zob. <http://www.cbos.pl/PL/publikacje/raporty.php> (dostęp 29 IV 2015 r.).

¹⁴⁴ K. Kaźmierczak, *22 tys. osób w kolejce do lustracji*, „Głos Wielkopolski”, 9–12 XI 2013 r.

¹⁴⁵ Według stanu na 31 XII 2013 r. w zasobie BL było 299 698 oświadczeń lustracyjnych oraz 44 035 informacji o złożonym oświadczeniu lustracyjnym. Zob. *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 164.

Poznański OBL jest w ścisłej czołówce pod względem liczby prowadzonych spraw. Na jednego prokuratora przypadało tam odpowiednio: w 2013 r. – 822 sprawy¹⁴⁶, w 2014 r. – 878 spraw¹⁴⁷. Było to największe obciążenie jednego prokuratora wśród wszystkich biur. Największa także była liczba zakończonych spraw: w 2013 r. – 1339¹⁴⁸, a w 2014 r. – 1329¹⁴⁹. Kolejne oświadczenia lustracyjne przybyły w 2014 r. – w związku z wyborami samorządowymi, oraz w 2015 r. – w związku z wyborami parlamentarnymi.

Ograniczeniem możliwości weryfikacyjnych, oprócz wspomnianych w rozdziale trzecim limitów kwerendowych, jest na pewno limit zatrudnienia. Liczba pracowników całego pionu lustracyjnego została zaplanowana jeszcze w 2007 r. – w stosunku do potrzeb i zakresu nałożonych zadań – a następnie jeszcze w tym samym roku została zmniejszona. Było to związane z ograniczeniem budżetu Instytutu na 2008 r.¹⁵⁰ i lata następne. OBL w Poznaniu w 2013 r. zatrudniał dwóch prokuratorów, czterech pracowników obsługi biura i dziewięciu historyków¹⁵¹, co stanowiło 87 proc. etatów nieprokuratorских i 66 proc. etatów prokuratorских przewidzianych jeszcze w 2007 r.¹⁵² Jednakże z każdym rokiem w wyborach kandyduje coraz więcej osób niepodlegających lustracji – urodzonych po 1 sierpnia 1972 r. – a także osób, które złożyły oświadczenia lustracyjne w przeszłości. Dlatego tempo przyrostu spraw do weryfikacji będzie maleć.

W niniejszej pracy starano się przybliżyć, na przykładzie działalności OBL w Poznaniu, skomplikowaną drogę oświadczenia lustracyjnego i skutki, jakie wywołują informacje w nim zawarte – od momentu złożenia przez osobę lustrowaną, aż do zakończenia postępowania sądowego. Ograniczona objętość pracy sprawiła, że tylko pokrótce omówiono najważniejsze zagadnienia kancelaryjno-archiwalne, zwłaszcza związane z postępowaniami sądowymi i katalogami tematycznymi. Działalność pionu lustracyjnego IPN to z pewnością temat, który wymaga głębszej i obszerniejszej analizy.

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 173.

¹⁴⁷ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 205.

¹⁴⁸ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 175.

¹⁴⁹ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 205.

¹⁵⁰ *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2007 r. – 31 grudnia 2007 r.*, Warszawa 2008, s. 101.

¹⁵¹ K. Kaźmierczak, *op. cit.*

¹⁵² *Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2007 r. – 31 grudnia 2007 r.*, Warszawa 2008, s. 100.

WZÓR OŚWIADCZENIA LUSTRACYJNEGO

Część A

Ja syn/córka
(imię i nazwisko, nazwisko rodowe, inne nazwiska używane w latach 1944-1990) (imię ojca)

urodzony/urodzona
(data i miejsce urodzenia)

zamieszkały/zamieszkała
(adres zamieszkania)

legitymujący się/legitymująca się
(nazwa dokumentu stwierdzającego tożsamość, jego numer i numer PESEL)

wykonujący/wykonująca funkcję publiczną albo ubiegający się/ubiegająca się o objęcie lub

wykonywanie funkcji publicznej
(funkcja publiczna określona w art. 4 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów)

świadom/świadoma odpowiedzialności za złożenie niezgodnego z prawdą oświadczenia, po zapoznaniu się z treścią ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2013 r. poz. 1388), oświadczam, że nie pracowałem/nie pracowałam, nie pełniłem/nie pełniłam służby ani nie byłem/nie byłam współpracownikiem* w rozumieniu art. 3a powołanej ustawy, organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 powołanej ustawy, w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

.....
(miejsceowość, data)

.....
(własnoręczny podpis)

Ja syn/córka
(imię i nazwisko, nazwisko rodowe, inne nazwiska używane w latach 1944-1990) (imię ojca)

urodzony/urodzona
(data i miejsce urodzenia)

zamieszkały/zamieszkała
(adres zamieszkania)

legitymujący się/legitymująca się
(nazwa dokumentu stwierdzającego tożsamość, jego numer i numer PESEL)

wykonujący/wykonująca funkcję publiczną albo ubiegający się/ubiegająca się o objęcie lub

wykonywanie funkcji publicznej
(funkcja publiczna określona w art. 4 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów)

świadom/świadoma odpowiedzialności za złożenie niezgodnego z prawdą oświadczenia, po zapoznaniu się z treścią ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, oświadczam, że pracowałem/pracowałam, pełniłem/pełniłam służbę, byłem/byłam współpracownikiem* w rozumieniu art. 3a powołanej ustawy, organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 powołanej ustawy, w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

.....
(miejsceowość, data)

.....
(własnoręczny podpis)

Wzór oświadczenia lustracyjnego – część A

Część B**

Lp.	Organ bezpieczeństwa państwa określony w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów	Funkcja	Data podjęcia i zakończenia pracy, służby lub współpracy

Dodatkowo wyjaśniam:

.....

.....

.....

.....

.....

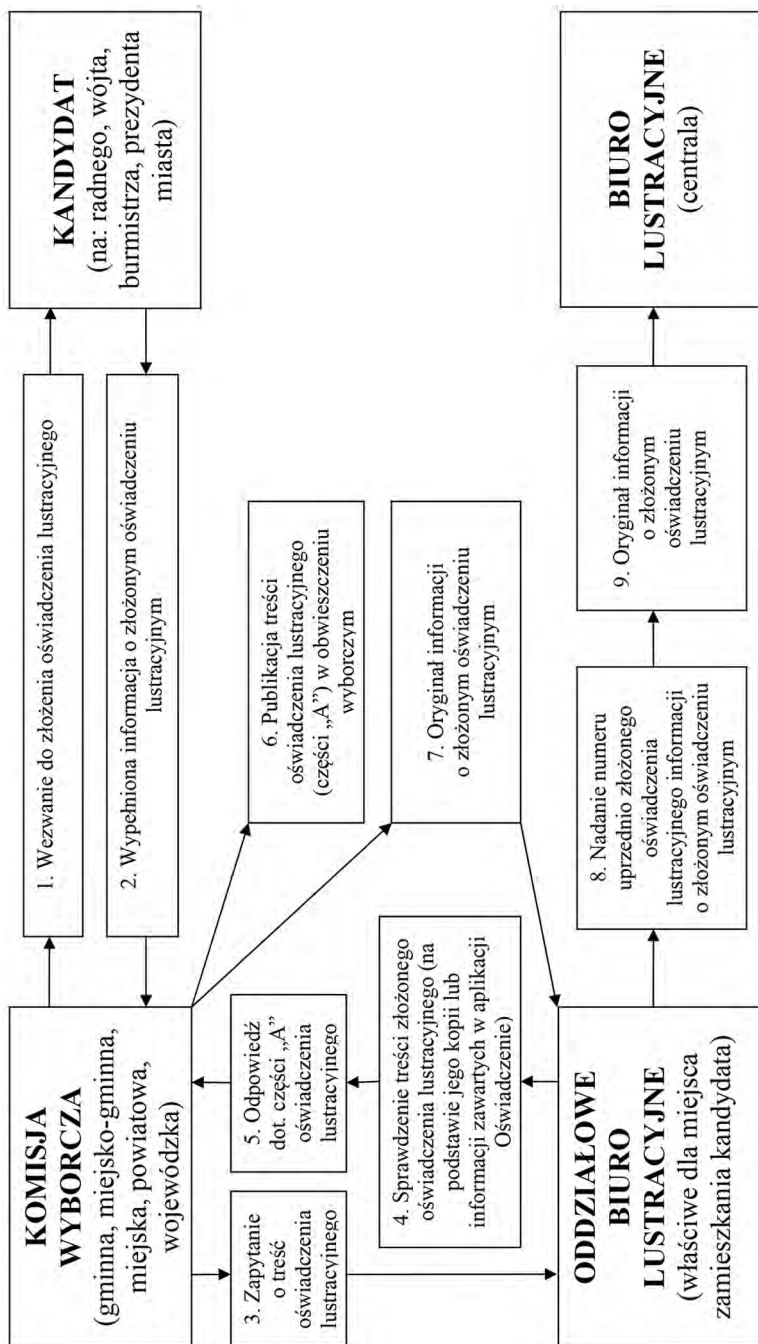
.....
(miejscowość, data)

.....
(własnoręczny podpis)

* Właściwe podkreślić.

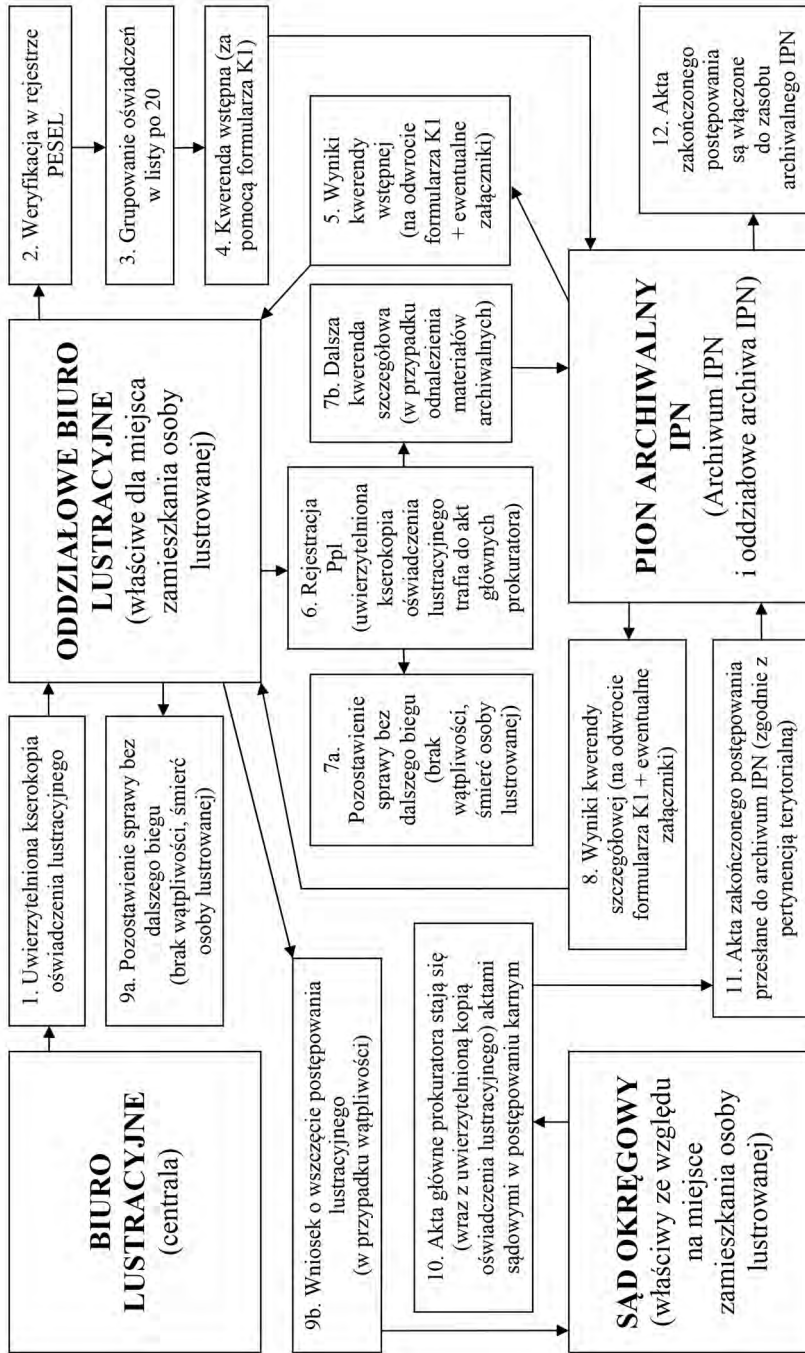
** Wypełniają osoby, które oświadczyły, że służyły, pracowały lub współpracowały z organami bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

Wzór oświadczenia lustracyjnego – część B

Uproszczony schemat obiegu informacji o oświadczeniu lustracyjnym złożonym w związku z wyborami samorządowymi

Źródło: opracowanie własne

Uproszczony schemat obiegu uwierzytelnionej kopii oświadczenia lustracyjnego

Źródło: opracowanie własne

Instytut Pamięci Narodowej-
Komisja Ścigania Zbrodni
Przeciwko Narodowi Polskiemu
Oddziałowe Biuro Lustracyjne
W
miasto

....., dnia
miasto data

Referat
Informacji i Sprawdzeń
Oddziałowego Archiwum
Instytutu Pamięci Narodowej
W
miasto

Druk K1

Pierwsza kwerenda: [data]
Dane uzupełniające: [sygnatura pisma wszczynającego pierwszą kwerendę]
Znak pisma: [sygnatura PpI]

Proszę o udzielenie informacji o:

..... Nazwisko	
..... Imiona	
..... Nazwisko rodowe	
..... imię ojca Imię i nazwisko rodowe matki
..... Dzień Miesiąc Rok Miejsce urodzenia

Wybór odpowiedniej kwerendy

Rodzaj sprawy: kwerenda szczegółowa
Kategoria sprawy: postępowanie prokuratorskie
Proszę o: przeprowadzenie kwerendy szczegółowej

Informacje o zachowanych materiałach

Prośba o sprawdzenie

Sprawdzono w CA: sprawdzenie zostanie przeprowadzone we własnym zakresie

Informacje uzupełniające

--

.....
Zapytanie opracował/a

Telefon:

Awers druku K1 wykorzystywanego do prowadzenia kwerend szczegółowych

WZÓR INFORMACJI O ZŁOŻENIU OŚWIADCZENIA LUSTRACYJNEGO

Ja syn*/córka* nr PESEL.....
(imię i nazwisko) (imię ojca) (PESEL)

informuję, że oświadczenie lustracyjne, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2013 r. poz. 1388) złożyłem*/złożyłam*

w dniu
(data złożenia oświadczenia)

do
(organ któremu przedłożono oświadczenie)

w związku z
.....

.....
(miejsceowość, data)

.....
(własnoręczny podpis)

* Właściwe podkreślić.

STRESZCZENIE

W artykule omówiono funkcjonowanie pionu lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej na przykładzie działającego od 2007 r. Oddziałowego Biura Lustracyjnego w Poznaniu. Autor podjął próbę przedstawienia najważniejszych zagadnień kancelaryjno-archiwalnych związanych z bieżącym obiegiem dokumentacji w działalności lustracyjnej, przybliżył strukturę wewnętrzną Oddziałowego Biura Lustracyjnego i wykazał współpracę zachodzącą pomiędzy Oddziałowym Biurem Lustracyjnym a Biurem Lustracyjnym, czyli jednostką centrali Instytutu. Zaprezentował także najważniejsze aplikacje elektroniczne wspomagające procedury lustracyjne oraz poruszył kwestie związane z katalogami tematycznymi. Przedmiotem analizy autora była droga, jaką przebywa, i rola, jaką odgrywa oświadczenie lustracyjne, a także skutki, jakie wywołuje w procesie lustracji jego złożenie. Procedury lustracyjne obowiązujące w Polsce zostały ukazane na tle historii rozliczeń z komunistyczną przeszłością w innych krajach europejskich.

Słowa kluczowe: lustracja, obieg dokumentów, IPN, Biuro Lustracyjne, organy bezpieczeństwa państwa.

SUMMARY

This article discusses the activities of the Vetting Division of the Institute of National Remembrance with an example from the Branch Vetting Office, which has been in operation in Poznań since 2007. The author has made an attempt to present the most important official and archiving matters which are related to the ongoing flow of documents within the Vetting Division, the internal structure of the Branch Vetting Office and the cooperation between the Branch Vetting Office and the Central Vetting Office of the Institute. The article addresses the most important electronic applications to support lustration procedures and matters related to thematic catalogues. The analysis performed by the author focused on the flow and the significance of a lustration statement, as well as the consequences of its submission within the process of lustration. Polish lustration procedures were presented against the history of settlements with the communist past in other European countries.

Key words: lustration, flow of documents, Institute of National Remembrance, Vetting Office, state security authorities.